

Кучерук О.А., Караман С.О., Караман О.В., Віннікова Н.М. Використання ІКТ для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури // Інформаційні технології і засоби навчання, 2019, Том 71, №3. – С. 196-214. Режим доступу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2814/1496>

УДК 808.5 (075.8)

Кучерук Оксана Анатоліївна,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри світової літератури та методик викладання філологічних дисциплін Житомирського державного університету імені І. Франка, м. Житомир, Україна
ORCID 0000-0002-7040-986X
okucheruk1@ukr.net

Караман Станіслав Олександрович,

доктор педагогічних наук, професор, професор, завідувач кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна
ORCID 0000-0003-3186-375X
stanislavkaraman@gmail.com

Караман Ольга Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна
ORCID 0000-0002-5662-4395
olgavkaraman@gmail.com

Віннікова Наталія Миколаївна,

доктор філологічних наук, проректор з наукової роботи, професор кафедри української літератури та компаративістики Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна
ORCID 0000-0002-5162-4150
nmvinnikova@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. У статті розглянуто проблему застосування ІКТ навчального призначення для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури. Обґрунтовано актуальність впровадження ресурсів електронного навчання в систему фахової освіти студентів-філологів. Уточнено сутність понять: «фахові компетентності вчителя української мови і літератури», «ІКТ навчання», «освітні електронні ресурси». На основі аналізу праць науковців, синтезу навчально-методичних ідей, узагальнення власного педагогічного досвіду, анкетування студентів з'ясовано стан використання ІКТ у фаховій підготовці бакалаврів і магістрів української філології, розглянуто досвід ефективної роботи студентів-філологів з інструментарієм ІКТ у контексті фахової освіти. Здійснено аналіз практики використання засобів електронного навчання для опанування української філології майбутніми вчителями-словесниками. Описано результати опитування й анкетування студентів-філологів щодо активності й ефективності використання засобів ІКТ у фаховій підготовці. Емпіричним шляхом підтверджено, що інтеграція ІКТ у традиційну методику навчання фахових дисциплін майбутніх учителів української мови і літератури уможливує підвищення мотивації студентів до професійної освіти. Установлено, що значний освітній потенціал для фахової підготовки студентів-філологів має блог Центру культури української мови Київського університету імені Бориса Грінченка, оскільки є важливим сучасним інструментом для підтримання нових способів навчання мови, містить доступні електронні ресурси, корисні для фахового зростання майбутніх учителів-словесників, та позитивно впливає на освітню діяльність студентів. Окремо акцентовано на освітньому потенціалі фейсбукової спільноти означеного Центру, що сприяє максимальному наближенню фахової освіти до студента, допомагає йому навчатися, спілкуватися в інтернетівській мережі, набувати здатності до неперервної освіти, незважаючи на відстань між членами цієї мережевої спільноти. Узагальнено, що активна діяльність у середовищі фейсбукової спільноти Центру розвиває навички критичного мислення, комунікації у віртуальному просторі, емоційний інтелект, уміння опрацювати, структурувати значні потоки інформації

українськомовного спрямування. Визначено перспективи дослідження проблеми використання засобів ІКТ для фахової підготовки вчителів української мови і літератури.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології; Інтернет; фахові компетентності вчителя української мови і літератури; електронні ресурси; блог Центру культури української мови; фейсбукова спільнота Центру культури української мови.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Розвиток сучасної освіти тісно пов'язаний з інформаційно-комунікаційними технологіями. Тому конкурентоспроможний викладач у закладі вищої освіти (далі – ЗВО) має не лише знати свою навчальну дисципліну, а й бути готовим креативно викладати її майбутнім фахівцям з використанням ресурсів електронного навчання, інтернетних сервісів і цифрових платформ. Окреслена проблема не втрачає актуальності через постійний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ).

Однією з освітніх тенденцій є реалізація настанов МОН України щодо створення інноваційного середовища в закладах освіти, яке має важливе значення для модернізації освітніх послуг, забезпечення їх якості, підвищення рівня навчально-методичного супроводу підготовки компетентних фахівців. Зокрема, у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» з-поміж стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти визначено такі: модернізацію структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу; підвищення якості освіти на інноваційній основі; удосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки тощо. Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [1].

Відповідно до освітніх тенденцій в установах вищої освіти студенти мають набувати загальні і професійні компетентності. У цьому процесі важливого значення набуває ІКТ-компетентність викладача і студентів, оскільки володіння нею є необхідною умовою ефективною освітньої діяльності в перспективних ЗВО. Одна з переваг використання ІКТ у тому, що забезпечує нові можливості в організації освітнього процесу й свідчить про сучасний рівень педагогічної діяльності викладача, адже існує залежність між інтеграцією методів, засобів ІКТ у традиційну методіку навчання та підвищенням мотивації навчання і якості освіти.

Для того, щоб професійно-педагогічна діяльність учителів-словесників відбувалася на якісно новому рівні, необхідно їх до цього готувати в межах професійної освіти, зокрема доцільно й креативно використовувати електронні освітні ресурси у фаховій підготовці студентів-філологів. Натомість, за нашими спостереженнями, використання ІКТ у навчанні бакалаврів і магістрантів філології (майбутніх учителів української мови і літератури) часто зводиться до розроблення й демонстрування комп'ютерних презентацій (Microsoft Power Point), перегляду відеороликів, деякого пошуку інформації в мережі Інтернет, спілкування студента з викладачем через електронну пошту тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення праць науковців свідчить, що застосування засобів ІКТ для реалізації освітніх цілей досліджують В. Биков, А. Гуржій, М. Жалдак, С. Іванова, С. Литвинова, І. Малицька, Н. Морзе, Н. Сороко, О. Спірін, Т. Гарнавська, Ю. Триус та ін. Дослідники Т. Сінгх, С. Чан (T. Singh, S. Chan) наголошують, що ІКТ сьогодні розглядається не лише як допоміжний інструмент, який можна додати до традиційних методів навчання, але й як важливий інструмент для підтримання нових способів навчання. В умовах інформаційного віку, щоб задовольнити потреби XXI століття, людям потрібно знати більше, ніж основні предмети. Вони мають знати, як використовувати свої знання і навички, критично мислити, застосовувати знання в нових ситуаціях, аналізувати інформацію, генерувати нові ідеї, спілкуватися, співпрацювати, розв'язувати проблеми й приймати рішення. Ці навички забезпечують гнучкість і безпеку в епоху

постійних змін. Люди, які можуть вивчати нову інформацію, нові програми або нові способи вироблення речей, мають порівняно набагато кращі перспективи у світі [2, с. 875].

Використання ІКТ у межах літературної освіти студіюють Т. Бабійчук, О. Ісаєва, О. Куцевол, Г. Островська, О. Петрович, В. Уліщенко, В. Шуляр та ін. За узагальненням Т. Яценко, запровадження ІКТ надає уроку української літератури особистісно зорієнтованої спрямованості, пізнавальної та емоційної насиченості, активізує різні види навчальної діяльності (аналіз та інтерпретація художніх творів, самостійна дослідно-пізнавальна робота, створення та взаєморецензування навчальних проєктів), що передбачає наявність фундаментальних знань із літератури та базових знань із інформатики, тобто комплексну реалізацію читацької (діалогічна взаємодія учня з художнім словом, його аналіз, виразне читання, декламування напам'ять поезій, уривків прозових творів), інтерпретаційної (інтерпретація твору, висловлення ставлення до прочитаного), літературознавчої (пізнання художньої літератури, її функціонування в суспільстві), інформаційної (робота з різними джерелами літературної інформації), бібліотечно-бібліографічної (орієнтування в книжковому світі), мистецької (створення власного висловлювання на літературну тему, виявлення творчих здібностей учня) компетентностей, загалом створює умови для особистісного самовизначення в сучасному інформаційному суспільстві [3, с.277]. Те, що застосування ІКТ у системі літературної освіти учнів має низку переваг, зумовлює переосмислення традиційної методики навчання української літератури у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників з урахуванням потенціалу електронного навчання, аби підготувати студентів до майбутньої професійної діяльності з використанням засобів ІКТ для забезпечення літературного розвитку учнів.

Окремі аспекти мовної освіти на засадах електронної лінгводидактики представлено в працях В. Бадер, Т. Горохової, Л. Златів, К. Климової, Т. Путій, О. Семенов, Н. Сороко, Л. Струганець та ін. Зокрема, Г. Корицька зазначає, що в умовах електронної епохи до професійної компетентності вчителя висуваються нові вимоги: володіння методикою навчання предмета на основі широкого спектра ІКТ; створення предметного курсу; розроблення дидактичного контенту з урахуванням електронних засобів навчання нового покоління, електронних дисциплін (електронна педагогіка, електронна лінгводидактика, електронна лексикографія) [4, с. 40]. У праці [5] розкрито досвід викладання мовознавчих дисциплін на засадах комп'ютерної лінгводидактики, наголошено на важливості використання засобів мультимедіа, електронних словників, засобів електронної комунікації для мовної освіти студентів-філологів. У роботі [6] розглянуто особливості застосування ресурсів електронних бібліотек у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників.

Поділяємо думку, що, коли вчителі не відчувають упевненості й мають негативне ставлення до комп'ютерів, цифрові аудиторії навряд чи будуть працювати. Натомість в умовах глобалізації світу цифровий клас є неминучим. Учителі, які готові бути агентами змін, використовуватимуть комп'ютери та технології для просування навчання у своїх класах [7, с. 1979]. Незважаючи на інтерес дослідників до питань модернізації навчання, проблема інтеграції засобів ІКТ у систему професійної освіти майбутніх учителів української мови і літератури потребує більшої уваги. Аналіз відповідних наукових публікацій переконує, що інструментарій ІКТ у фаховій підготовці студентів-філологів ураховується недостатньо; а спостереження за освітньою практикою свідчать, що, незважаючи на потреби сучасного суспільства в більш активному використанні інноваційних технологій з навчальною метою та відповідні рекомендації МОН України, лише окремі педагоги-філологи доцільно й ефективно використовують ІКТ у професійній діяльності. Тому актуальним є пошук і вивчення педагогічно значущих методично доцільних шляхів удосконалення навчально-методичного й інформаційно-освітнього забезпечення фахової підготовки майбутніх учителів-словесників із використанням мультимедійного контенту, інтернет-ресурсів тощо.

Мета статті – розглянути дидактичні особливості окремих ЕОР, призначених для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: з'ясувати стан

використання ІКТ навчання у фаховій підготовці бакалаврів і магістрантів української філології ЖДУ імені Івана Франка, описати досвід ефективної роботи студентів-філологів з мережевими ЕОР (блогом і фейсбуквою спільнотою Центру культури української мови Київського університету імені Бориса Грінченка) у контексті фахової освіти.

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

У методиці дослідження використано теоретичні та емпіричні методи наукової роботи: аналіз праць науковців з проблемних питань використання ІКТ у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників, синтез навчально-методичних ідей щодо впровадження засобів ІКТ у діяльність закладів вищої освіти; анкетування студентів щодо активності й ефективності використання ресурсів ІКТ у мовно-літературній освіті; узагальнення власного педагогічного досвіду в системі вищої філологічної освіти; інтерпретація результатів дослідження.

Задля виконання дослідження у 2018 році проведено опитування й анкетування студентів-філологів (95 осіб), які здобувають освітньо-професійний ступінь бакалавра (3-4 курси) і магістра в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, щодо активності й ефективності використання засобів ІКТ у процесі вивчення фахових дисциплін. Анкета передбачала дати відповіді на кілька запитань:

1. Як часто ваші викладачі використовують на заняттях із фахових дисциплін засоби ІКТ для досягнення навчальних цілей (систематично, нечасто, ніколи)?

2. Як часто ви використовуєте під час навчання фахових дисциплін електронні ресурси (блоги, сайти, електронні бібліотеки та ін.), де розміщуються електронні довідники, онлайніві словники, науково-навчальні, методичні матеріали, комплекси вправ і завдань і т. ін. (постійно, нечасто, ніколи)?

3. Якими засобами ІКТ ви насамперед користуєтеся в процесі фахової підготовки?

4. Що ви відчуваєте, коли потрібно розібратися в застосуванні різних засобів ІКТ у процесі вивчення фахових дисциплін (інтерес, розгубленість, страх перед ІКТ, відсутність належного рівня компетентності у використанні ІКТ, нестачу відповідної освіти, інше)?

5. Які види роботи ви виконуєте з використанням засобів ІКТ під час вивчення фахових дисциплін (пошук інформації в Інтернеті за допомогою системи Google, формування тексту з використанням редактора Microsoft Word, створення комп'ютерної презентації за допомогою Microsoft PowerPoint, відеоролика, інфографіки, електронного портфоліо, читання програмних літературних творів за допомогою електронних бібліотек, виконання реферативної, дослідницької роботи з використанням ресурсів і сервісів електронних бібліотек, інше)?

6. Чи задовольняє вас власний рівень готовності до використання ІКТ у професійно-педагогічній діяльності? Чому?

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Студіювання наукових праць (О. Вовка, Н. Грони, О. Дубасенюк, С. Сисоєвої, О. Спіріна, С. Толочко та ін.) дає підстави розглядати професійні і фахові компетентності педагога у співвідношенні понять «ціле» і «частина». У роботі [8, с. 235] професійну компетентність учителя визначено як інтегральну особистісну рису, що містить сукупність професійних компетенцій, які зумовлюють готовність до педагогічної діяльності, професійну мобільність. За такого підходу фахові компетентності закономірно мають ознаки спеціальності, предметності. Л. Волошко акцентує на тому, що фахова компетентність – це особливий тип організації спеціальних знань, умінь і навичок фахівця, що забезпечує йому можливість приймати ефективні рішення в процесі професійної діяльності. Фахова компетентність віддзеркалює сутність спеціальності, яку опановує студент [9, с.24]. Отже,

фахову компетентність учителя варто розглядати як структурний компонент його професійної компетентності.

Аналіз праць І. Барабаш, В. Коваль, С. Карамана, О. Копусь, О. Семенов, В. Сидоренко, І. Халимон та інших дослідників свідчить про складність і багатоаспектність поняття «професійна компетентність учителя-філолога». Розглядаючи різні грані цього поняття, науковці сходяться на думці, що професійна компетентність учителя-філолога виявляється в його здатності до виконання педагогічної діяльності на основі інтеграції професійно значущих персональних знань, умінь, досвіду, ставлень, цінностей та інших особистісних характеристик.

Ми виходимо з того, що *професійні компетентності* вчителя української мови і літератури складаються з двох компонентів: 1) загальнопрофесійного і 2) професійно-спеціалізованого, тобто фахового. Перший компонент становить собою *загальнопрофесійні компетентності*, що містять сукупність елементів, професійно-особистісних характеристик, спільних для вчителів усіх профілів, – ідеться про знання з педагогіки, психології, вікової фізіології, акмеології; розуміння основних документів, які регламентують вітчизняну освіту; обізнаність із закордонними освітніми системами; уміння ефективно реалізувати професійну діяльність на практиці; позитивне ставлення до педагогічної професії, індивідуальний стиль взаємовідносин із колегами, учнями, батьками; здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології для спілкування та співпраці з колегами, батьками, представниками громадських організацій для вдосконалення освітнього процесу й для власного професійного розвитку тощо. Другий компонент – це *фахові компетентності* вчителя української мови і літератури, предметно орієнтовані, пов'язані з його предметною галуззю, професійною спеціалізацією.

З огляду на мету пропонованої публікації нас більшою мірою цікавлять саме фахові компетентності вчителя української мови і літератури. Відповідно до сучасних завдань фахової підготовки студентів-філологів, вони мають володіти не лише теорією і практикою мовознавчих і літературознавчих дисциплін, а й методичною здатністю забезпечувати мовно-літературну освіту з використанням сучасних технологій тощо. Тому в системі *фахових компетентностей* учителя української мови і літератури доцільно виділити дві групи:

1) *предметно-галузеві компетентності* (сукупність знань, умінь, здатностей, ставлень, цінностей у межах змісту конкретного предмета, досвіду, необхідного для розв'язання освітніх проблем, завдань, ситуацій у контексті навчання української мови і літератури), – учитель, який володіє цими компетентностями, демонструє знання основ філологічних дисциплін, історії становлення й розвитку української мови і літератури, виявляє уявлення про сучасні тенденції їх розвитку; користується професійною мовою предметної галузі знань «мови і літератури»; володіє відповідними предметними навичками і вміннями; розуміє роль і місце української мови як державної, соціокультурне значення української мови і літератури для українського народу тощо;

2) *методичні компетентності* (сукупність знань, умінь, здатностей, досвіду, ставлень, цінностей, пов'язаних з методикою навчання української мови і літератури), – учитель, який володіє цими компетентностями, розуміє логіку побудови шкільного курсу української мови і шкільного курсу української літератури; демонструє знання сутності процесу мовно-літературної освіти, цілей і завдань відповідних дисциплін; виявляє обізнаність із сучасними концепціями мовно-літературної освіти, уміння планувати, прогнозувати, проектувати, управляти навчально-виховним процесом, орієнтуватися в навчально-методичній літературі, ефективно розв'язувати конкретні методичні завдання в навчанні учнів української мови і літератури; добре знає зміст, принципи, форми, методи, засоби навчання української мови і літератури, здатний ефективно застосовувати сучасні педагогічні технології та ІКТ відповідно до цілей мовно-літературної освіти; а також володіє методикою розв'язування дослідницьких завдань, здатністю проводити наукове дослідження з фахових дисциплін, – відповідно сучасний учитель української мови і літератури має

характеризуватися не лише навчально-методичною компетентністю, а й науково-методичною компетентністю.

Фахові компетентності – це інтегративні особистісні утворення, які забезпечують ефективне розв'язання професійних завдань, а тому є обов'язковими компонентами професійних компетентностей фахівця. У внутрішній структурі всіх компетентностей мають місце мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий і особистісний компоненти. У статті *формування фахових компетентностей* майбутніх учителів української мови і літератури тлумачимо як один із напрямів професійної освіти, що є складним і тривалим процесом цілеспрямованого навчально-виховного впливу на професійно-спеціалізоване зростання бакалаврів та магістрантів.

У закладах вищої освіти формування й розвиток компетентностей студентів має здійснюватися з урахуванням принципів медіаосвіти й за допомогою засобів ІКТ. Використання інструментарію ІКТ у системі освітньої підготовки майбутніх фахівців-філологів – це умова забезпечення мотивації до навчання, реалізації нової моделі комунікації, активізації пізнавально-емоційних процесів, особистісно-професійного розвитку, формування інноваційного мислення студентів. Інтеграція засобів ІКТ у традиційну методику навчання урізноманітнює й осучаснює освітнє середовище. Водночас варто зазначити, що недостатній рівень ІКТ-компетентності багатьох студентів-філологів і викладачів уповільнює процес ефективного використання електронних ресурсів у практиці фахової підготовки майбутніх учителів української мови і літератури. Натомість «саме ІКТ-компетентність дозволить викладачам сучасного вишу забезпечити високий рівень освітніх послуг, який відповідатиме Європейському стандарту» [10, с. 34].

Поділяємо думку науковців (Н. Морзе, І. Воронікової), які, розглядаючи ІКТ-компетентності педагогів, виходять із того, що це компетентності вчителів у використанні ІКТ [11, с. 5]. Г. Дегтярьова, з погляду професійної освіти вчителів-філологів, пояснює, що ІКТ-компетентність не зводиться до розрізнених знань і навичок роботи на комп'ютері. Вона є інтегральною характеристикою особистості, здатністю до засвоєння відповідних знань і розв'язання завдань у навчальній та професійній діяльності за допомогою комп'ютера. ІКТ-компетентність включає в себе: 1) здатність учителя розв'язувати професійні завдання з використанням сучасних засобів і методів інформатики та ІКТ; 2) сталу особистісну якість, характеристику вчителя, що відображає реально досягнутий ним рівень підготовки в галузі використання засобів ІКТ у професійній діяльності; 3) особливий тип організації предметно-спеціальних знань, що дають змогу вчителю правильно оцінювати ситуацію і приймати ефективні рішення в професійно-педагогічній діяльності, використовуючи ІКТ [12, с.3-4].

Під інформаційно-комунікаційними технологіями, як узагальнює О. Клочко, розуміють комп'ютерні технології із відповідним програмним забезпеченням та засобами комунікацій [13, с.86]. Фахівці зазначають, що термін ІКТ «підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію» [14, с.5]. Компонентами ІКТ є різні засоби – апаратно-технічні, програмні, комунікаційні, інформаційні, методичні ресурси.

Досліджуючи ІКТ в освіті, науковці (Ю. Жук, О. Співаковський, О. Спірін та ін.) диференціюють їх за цільовим призначенням: ІКТ навчання, ІКТ для управління в освіті, ІКТ для підтримання наукових досліджень. У межах статті нас цікавлять ІКТ навчального призначення. За В. Биковим, «ІКТ навчання – це комп'ютерно орієнтована складова педагогічної технології, яка відображає деяку формалізовану модель певного компоненту змісту навчання і методики його подання у навчальному процесі, яка представлена в цьому процесі педагогічними програмними засобами і яка передбачає використання комп'ютера, комп'ютерно орієнтованих засобів навчання і комп'ютерних комунікаційних мереж для розв'язування дидактичних завдань або їх фрагментів» [15, с.141].

ІКТ навчання базуються на використанні *електронних освітніх ресурсів*. Відповідно до «Положення про електронні освітні ресурси» «1.3. Під ЕОР розуміють навчальні, наукові,

інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації освітнього процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами» [16].

Нам імпонує підхід до класифікації ЕОР, запропонований І. Хижняк з погляду електронної лінгвометодики. На думку дослідниці, найдоцільніше класифікувати електронні засоби навчання за метою застосування в навчальному процесі вишу та способом представлення інформації. Відповідно І. Хижняк виокремлює чотири групи ЕОР та їх різновиди: *навчально-методичні* (мультимедійні презентації, підручники, посібники, нормативна освітня документація з мови та лінгвометодики, методичні вказівки, лінгвометодичні практикуми, наочні посібники та ін.); *контентні* (словники, довідники, енциклопедії, архіви, репозитарії, портфоліо, банки даних та ін.); *мережеві* (дистанційні курси, вебінари, лінгвометодичні сайти, відеоконференції); *контрольні* (тести, завдання) [17, с. 219-221].

Як зазначено вище, для виконання дослідження проведено опитування й анкетування студентів-філологів (95 осіб) Житомирського державного університету імені Івана Франка щодо активності й ефективності використання ІКТ у процесі вивчення фахових дисциплін. Анкета передбачала дати відповіді на кілька запитань. Результати анкетування студентів подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати анкетування студентів

№	Запитання	Результати
1.	Як часто ваші викладачі використовують на заняттях із фахових дисциплін засоби ІКТ для досягнення навчальних цілей (систематично, нечасто, ніколи)?	Викладачі нечасто використовують засоби ІКТ на заняттях із фахових дисциплін.
2.	Як часто ви використовуєте під час навчання фахових дисциплін електронні ресурси (блоги, сайти, електронні бібліотеки та ін.), де розміщуються електронні довідники, онлайніві словники, науково-навчальні, методичні матеріали, комплекси вправ і завдань і т. ін. (постійно, нечасто, ніколи)?	20% респондентів постійно використовують електронні ресурси освітнього призначення; 72% студентів нечасто використовують відповідні електронні ресурси; 8% респондентів не використовують ЕОР (3% не мають достатнього матеріально-технічного забезпечення, у 5% – відсутня мотивація до електронного навчання).
3	Якими засобами ІКТ ви насамперед користуєтеся в процесі фахової підготовки?	92% студентів насамперед користуються в процесі фахової підготовки такими засобами ІКТ: комп'ютер (ноутбук), Інтернет, смартфон; 8% студентів не змогли відповісти на запитання.
4.	Що ви відчуваєте, коли потрібно розібратися в застосуванні різних засобів ІКТ у процесі вивчення фахових дисциплін (інтерес, розгубленість, страх перед ІКТ, відсутність належного рівня компетентності у використанні ІКТ, нестачу відповідної освіти, інше)?	67% респондентів відчувають відсутність належного рівня компетентності у використанні ІКТ; 13% – інтерес і водночас недостатній рівень відповідної освіти; 2% – інтерес; 10% – розгубленість.
5.	Які види роботи ви виконуете з використанням засобів ІКТ під час вивчення фахових дисциплін (пошук інформації в Інтернеті за допомогою системи Google, формування тексту з використанням редактора Microsoft Word, створення комп'ютерної презентації за допомогою Microsoft PowerPoint, відеоролика, інфографіки, електронного	92% респондентів вказали на «пошук інформації в Інтернеті за допомогою системи Google»; 90% – «формування тексту з використанням редактора Microsoft Word»; 77% – «створення комп'ютерної презентації за допомогою Microsoft PowerPoint»; 68% – «читання програмних літературних творів за допомогою електронних бібліотек»; 52% – «виконання дослідницької роботи з

	портфолію, читання програмних літературних творів за допомогою електронних бібліотек, виконання реферативної, дослідницької роботи з використанням ресурсів і сервісів електронних бібліотек, інше)?	використанням ресурсів електронних бібліотек» тощо.
6.	Чи задовольняє вас власний рівень готовності до використання ІКТ у професійно-педагогічній діяльності? Чому?	76 % студентів не задоволені власним рівнем готовності до використання ІКТ у професійно-педагогічній діяльності.

Аналіз даних анкет студентів свідчить, що викладачі-філологи нечасто використовують ІКТ на заняттях із фахових дисциплін для досягнення навчальних цілей, студенти пояснюють це насамперед недостатньою матеріально-технічною базою вишу.

За результатами дослідження, 20% учасників анкетування постійно використовують під час навчання фахових дисциплін ті електронні ресурси (блоги, сайти, електронні бібліотеки та ін.), де розміщуються електронні довідники, онлайн-словники, науково-навчальні, методичні матеріали, комплекси вправ і завдань; 72% студентів зазначили, що нечасто використовують відповідні електронні ресурси; 8% студентів відповіли, що не використовують відповідних електронних ресурсів у навчальному процесі. У бесідах зі студентами, які не послуговуються електронними ресурсами для досягнення навчальних цілей, виявилось, що 3% з-поміж них не мають достатнього відповідного матеріально-технічного забезпечення, а в 5% – відсутня мотивація до цього, вони проявляють байдуже ставлення до ідеї електронного навчання (це студенти, які загалом мають низький рівень навчальних досягнень). У бесідах деякі респонденти говорили, що знають студентів, які не використовують ЕОР у навчальному процесі (за кількістю називали від одного, чотирьох до десяти таких студентів).

Відповідно до третього запитання 92% анкетованих студентів насамперед користуються в процесі фахової підготовки такими засобами ІКТ, як: комп'ютер (ноутбук), Інтернет, смартфон; 8% студентів не змогли (можливо, не захотіли) відповісти на запитання.

За даними дослідження, у ситуаціях, коли потрібно розібратися в застосуванні різних ІКТ під час вивчення фахових дисциплін, 67% учасників анкетування відчувають відсутність належного рівня компетентності у використанні ІКТ, 13% – інтерес і водночас недостатній рівень відповідної освіти, 2% – інтерес, 10% – розгубленість, внутрішній неспокій, «ІКТ як щось недосяжне».

У відповідях студентів на п'яте запитання анкети «Які види роботи ви виконуєте з використанням засобів ІКТ під час вивчення фахових дисциплін (пошук інформації в Інтернеті за допомогою системи Google, формування тексту з використанням редактора Microsoft Word, створення комп'ютерної презентації за допомогою Microsoft PowerPoint, відеоролика, інфографіки, електронного портфолію, читання програмних літературних творів за допомогою електронних бібліотек, виконання реферативної, дослідницької роботи з використанням ресурсів електронних бібліотек, інше)?» більшість опитаних (92%) вказали на «пошук інформації в Інтернеті за допомогою системи Google», 90% – «формування тексту з використанням редактора Microsoft Word», 77% – «створення комп'ютерної презентації за допомогою Microsoft PowerPoint», 68% – «читання програмних літературних творів за допомогою електронних бібліотек», 52% – «виконання дослідницької роботи з використанням ресурсів електронних бібліотек». Були й такі відповіді: «будую діаграми за допомогою інтернет-ресурсів», «перекладаю текст за допомогою Google-перекладача», «навчаюся за індивідуальним планом, тому спілкуюся зі студентами та викладачами за допомогою електронної пошти, скайп-зв'язку». Лише деякі студенти зазначили «створення відеоролика»; жоден студент із учасників анкетування не вибрав відповіді «створення інфографіки, електронного портфолію» – під час бесіди студенти пояснили, що не вміють створювати відповідні продукти.

Щодо останнього, шостого, запитання, респонденти переважно визнали, що їх не задовольняє власний рівень готовності до використання ІКТ у професійно-педагогічній діяльності. У поясненні студенти зазначили, що в них «мало знань», «відсутні певні вміння», «мало практичних навичок», «є мінімальні навички», «не вистачає досвіду», «знайома лише з найпростішими стандартними програмами, за допомогою яких не можна зробити нічого справді цікавого». Виявилось, що учасники анкетування не вміють розроблювати власні освітні електронні ресурси – навчальні ігри, комп'ютерні тести, мовні (літературні) тренажери, якісні відеопрезентації; з'являються нові електронні засоби, до роботи з якими студентів не готували у виші. Також дослідження показало, що респонденти недостатньо ознайомлені з професійно орієнтованими ресурсами Інтернету.

Результати опитування й анкетування переконують, що викладачі мають більше уваги приділяти використанню засобів ІКТ у фаховій підготовці студентів-філологів, це сприятиме формуванню ключових і фахових компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури. Спостереження за використанням засобів ІКТ для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури дають підстави стверджувати, що ініціативні студенти-філологи Житомирського державного університету імені Івана Франка працюють із різними джерелами інформації в електронному форматі, зокрема використовують в освітньо-науковій діяльності ресурси електронних бібліотек – навчальні посібники, підручники, словники, збірники вправ і завдань, навчально-методичні журнали, збірники наукових праць, монографії в цифровому форматі; готують комп'ютерні презентації з української мови і літератури; створюють тематичні навчальні ігри; будують за допомогою комп'ютерних програм карти знань на основі опрацьованої інформації; створюють навчально-методичні відеоролики, моделюють і створюють персональні блоги учителя української мови і літератури тощо. Цінним є те, що використанням ІКТ для формування фахових компетентностей у майбутніх педагогів-словесників формує новий погляд на освіту й зокрема на методику навчання мови та літератури.

Цілком слушною є думка, що використання засобів ІКТ може підвищити якість викладання та навчання, позитивно впливає на ставлення до освітнього процесу. ІКТ змінює традиційний підхід, орієнтований на вчителя, і потребує від педагогів бути більш творчими в налаштуванні та адаптації власного матеріалу [18, с. 114]. Наявність ІКТ-компетентності в сучасної людини – своєрідний ключ до використання інструментів інформаційно-комунікаційних технологій у практиці професійної діяльності. Об'єктивно так складається, що впровадження електронних ресурсів у навчальний процес освітніх закладів різних рівнів на засадах компетентнісного підходу – це шлях у майбутнє, характерною ознакою якого буде технологізація й неперервна освіта за допомогою електронних засобів в умовах відкритого доступу до віртуального освітнього простору.

Продуктивний досвід упровадження засобів ІКТ у фахову підготовку майбутніх учителів української мови і літератури напрацьовано в Київському університеті імені Бориса Грінченка. Прикладом може бути використання блогу Центру культури української мови в університеті для вивчення фахових питань студентами-філологами (зображення головної сторінки блогу подано на рис. 1). Використання цього електронного ресурсу в освітній практиці забезпечує інтеграцію засобів ІКТ в аудиторну і позааудиторну діяльність майбутніх учителів-словесників.

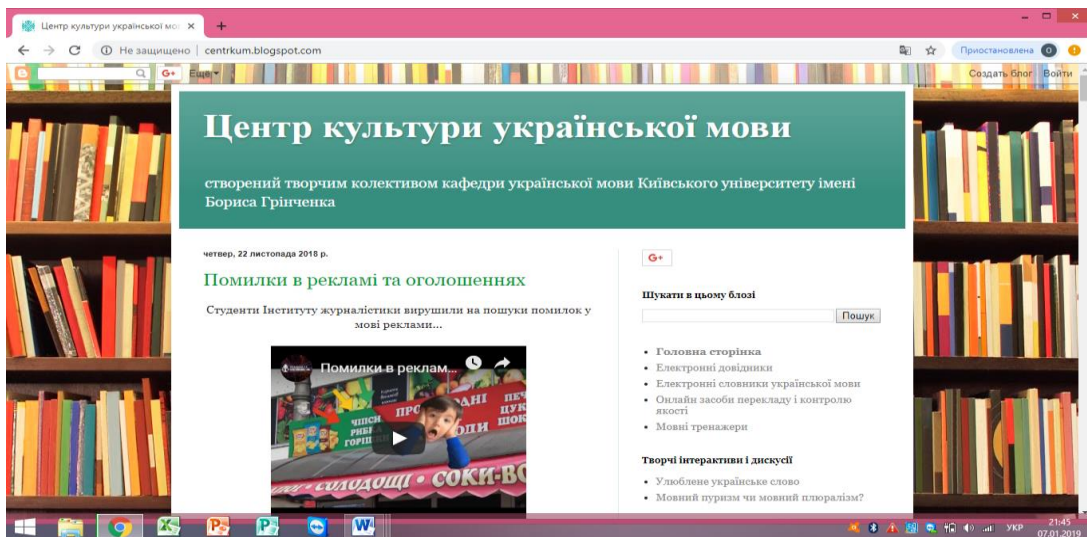

Рис. 1. Фрагмент головної сторінки блогу Центру культури української мови Київського університету імені Бориса Грінченка.

Блог Центру культури української мови (далі – ЦКУМ) створено на платформі Blogger, адресу блогу отримано в домені blogspot.com (http://centrkum.blogspot.com/p/blog-page_17.html). Активно підтримують цей блог члени творчого колективу кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка: кандидати педагогічних наук, викладачі Т. Горохова, О. Зарудня; завідувач кафедри, професор С. Караман; доценти В. Дроботенко, Н. Русаченко, Р. Дружененко, викладач В. Шкавро та ін.

Зв'язок між блогом ЦКУМ і фаховою освітою студентів-філологів закономірний, тому що блог є важливим сучасним інструментом для підтримання нових методів навчання української мови. Цей блог становить український мовно-інформаційний, тренінговий і комунікативний ресурс, основне призначення якого – забезпечити розв'язання освітніх завдань, зокрема в аспекті фахової підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в межах вивчення таких дисциплін: «Культура усного і писемного мовлення (українського)», «Сучасна українська літературна мова», «Практикум з української мови» та ін.

Особливості використання блогу ЦКУМ в освітньо-дослідницькій діяльності студентів зумовлюються насамперед його змістовим контентом, структурованим за рубриками, з-поміж яких простежується чотири напрями:

- 1) електронні ресурси – «Електронні довідники»; «Електронні словники української мови»; «Онлайнві засоби перекладу і контролю якості»; «Мовні тренажери»;
- 2) творчі інтерактиви й дискусії – «Улюблене українське слово»; «Мовний туризм чи мовний плюралізм?»;
- 3) профорієнтація – «Філолог: особливості професії»;
- 4) творчі проекти – «Лексика сучасної української реклами»; «Реалізація мовних норм у мовленні»; «Я – філолог»; «Звуки української мови»; «ВВмова»; «Українська з перчиком»; «Український правопис».

Перелік рубрик на сторінках блогу ЦКУМ уможливорює швидкий доступ до відповідних електронних ресурсів: словників, довідників, посібників, рекомендацій та ін. Зміст блогу є відкритим для подальших наповнень контенту відповідно до освітніх цілей підготовки бакалаврів і магістрів української філології та інших студентів, які вивчають українську мову.

Блог ЦКУМ має постійний безоплатний доступ до електронних довідників і лексикографічних праць у цифровому форматі. У рубриці «Електронні довідники» розміщено низку е-ресурсів для вдосконалення культури українського усного і писемного мовлення:

- «Український правопис» (<http://litopys.org.ua/pravopys/pravopys2015.htm>);
- «Уроки державної мови» прозаїка і журналіста Б. Рогози (<http://mova.kreschatic.kiev.ua/index.html>);
- «Як ми говоримо», книга Б. Антоненка-Давидовича (<http://yak-my-hovorymo.wikidot.com>);
- «Культура слова: мовностилістичні поради», книга О. Пономарева (<http://ponomariv-kultura-slova.wikidot.com>);
- Блог професора О. Пономарева (<http://www.bbc.com/ukrainian/topics/ponomariv>);
- Школа української мови Івана Ющука (ushchuk.wordpress.com);
- «Уваги до сучасної української літературної мови» О. Курило (<http://kurylo.wikidot.com>);
- «Довідник з українського слововживання» М. Волощак (<http://nepravylno-pravylno.wikidot.com/pryslivnyky>);
- «Україна. Адміністративно-територіальний устрій» (для правопису назв населених пунктів України) – електронний довідник як ресурс на офіційному веб-порталі ВРУ (<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/zv.cf1>).

Робота студентів з е-довідниками дасть змогу розвивати чуття українського слова, опанувати норми українського слововживання, сприятиме підвищенню культури українського мовлення, вдосконаленню правописної грамотності. Відтак перелік означених ресурсів, їх змістове наповнення й відповідність сучасним освітнім запитам і потребам суспільства сприяють формуванню компетентних учителів української мови і літератури. Цьому завданню також підпорядкована й рубрика «Електронні словники української мови», що містить такі ресурси:

- «Граматичний словник української мови» (<http://www.mova.info/grmasl.aspx>);
- Зібрання перекладних та одномовних словників, насамперед початку ХХ століття (<http://r2u.org.ua/>);
- «Словник української мови» в 11 томах (<http://sum.in.ua/>);
- «Словник української мови» в 20 томах (<http://services.ulif.org.ua/expl>);
- «Словники України» від Українського мовно-інформаційного фонду НАН України (<http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>);
- «Російсько-український словник сталих виразів», укладений поетом І. Вирганом та мовознавцем М. Пилинською (<http://stalivyrazy.org.ua/>).

Уміщені в блозі ЦКУМ е-словники призначені насамперед для фахової підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, а також для всіх тих, хто прагне збагатити своє мовлення українськомовними скарбами, вдосконалити правописну грамотність. Подані в блозі електронні лексикографічні праці дають змогу творчому викладачеві створювати на їх основі навчальні тренажери (з орфографії, орфоєпії, граматики, стилістики, фразеології), дидактичні матеріали з української мови, доцільно використовуючи тексти українських письменників тощо.

Результатом діяльнісного інноваційного підходу до фахової підготовки бакалаврів української філології є презентації у блозі творчих проєктів, відеопроєктів студентів («Мовленнєвий етикет українців», «Лексика сучасної української реклами», «Звуки української мови», «Граматичні норми української мови в інфографіці», «Дев'ять професій майбутнього філолога» та ін.). Блог ЦКУМ надає змогу відкритого доступу до відповідних результатів студентської проєктної роботи. На основі зазначеного можна стверджувати, що цей блог є дієвим ресурсом для формування фахових компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури.

Окрім сказаного, блог ЦКУМ передбачає віртуальну комунікацію студентів, що дає змогу їм самовиражатися на філологічні теми. Загалом функціонування блогу насамперед спрямоване на формування в студентів-філологів ціннісного ставлення до української мови, розвиток їхньої мовної свідомості, удосконалення мовно-мовленнєвих умінь, навичок усної і

писемної комунікації українською мовою. Як переконують спостереження за освітнім процесом, використання ресурсів блогу допомагає покращити розуміння студентами фахових питань, підвищує мотивацію до опанування спеціальності, однак недостатній рівень ІКТ-компетентності багатьох викладачів дещо гальмує процес осучаснення фахової підготовки українських філологів. Про активність функціонування блогу ЦКУМ (жовтень 2017 р. – 23 лютого 2019 р.) свідчать такі статистичні дані: 1) перегляди за останній місяць (лютий 2019 р.) – 618; 2) загальна історія переглядів – 9854; 3) кількість коментарів – 264.

Комунікативну функцію фахової освіти студентів-філологів підсилює спілкування у фейсбуківій спільноті ЦКУМ (<https://www.facebook.com/groups/2061838847428315>), засновники й координатори цього фейсбуківого об'єднання – кандидати педагогічних наук, викладачі кафедри української мови Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка Т. Горохова та О. Зарудня у співпраці з викладачем В. Шкавром (зображення сторінки сайту спільноти ЦКУМ у популярній соціальній мережі Facebook подано на рис. 2.). Активність фейсбуківой спільноти ЦКУМ – приклад використання мережевої технології навчання філологів у системі фахової освіти майбутніх учителів української мови і літератури.

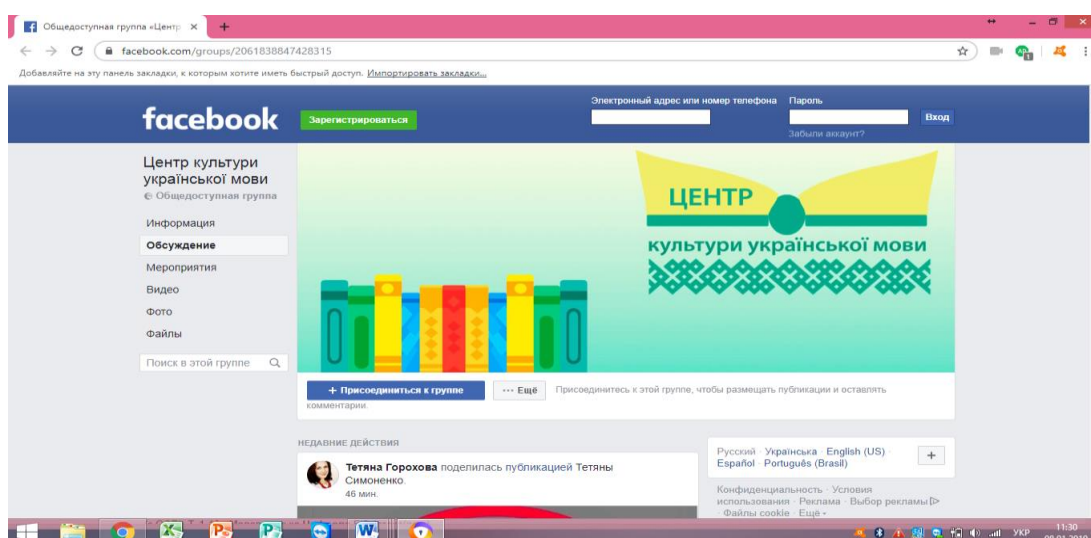

Рис. 2. Фрагмент сторінки сайту спільноти Центру культури української мови Київського університету імені Бориса Грінченка в мережі Facebook.

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства Фейсбук – одна з найпопулярніших соціальних мереж, відповідно створення фейсбуківой спільноти (групи) ЦКУМ є важливою технологічною діяльністю в аспекті популяризації питань культури української мови, об'єднання членів спільноти для тематичних дискусій, реалізації спільних освітніх проєктів, міжособистісного спілкування викладачів, студентів, учителів-словесників та загалом для фахового розвитку насамперед майбутніх учителів української мови і літератури. На головній сторінці сайту спільноти ЦКУМ у мережі Фейсбук студенти (та інші зацікавлені особи) можуть читати інформацію (пости) викладачів-філологів про українську мову; ділитися знайденою інформацією з членами цього об'єднання, писати власні повідомлення, коментарі щодо української мови, її правопису, орфоепічних норм, функціонування; обговорювати питання мовно-літературного характеру; використовувати електронні інструменти, наприклад LanguageTool – правописна служба (програма для перевіряння граматики та стилю); переглядати відповідні відеопроєкти студентів-філологів та ін.; цікаві сторінки сайту спільноти ЦКУМ у мережі Фейсбук учасники об'єднання можуть вибрати й позначити як такі, що подобаються їм. Про активність функціонування спільноти ЦКУМ у мережі Фейсбук (7 лютого 2018 р. – 23 лютого 2019 р.) свідчать такі статистичні дані: 1) загальна кількість учасників – 662; 2) кількість активних учасників (які

переглянули, прокоментували, опублікували матеріали групи або відреагували на них) – 539; 3) кількість дописів – 347; 4) кількість коментарів – 101; 5) кількість реакцій – 3876.

Активна діяльність студентів у середовищі фейсбукової спільноти ЦКУМ розвиває критичне мислення, навички комунікації у віртуальному просторі, емоційний інтелект, уміння працювати з медіатекстами, структурувати значні потоки інформації українськомовного спрямування. Особливість і перевага такої форми освітньої взаємодії в тому, що вона максимально наближена до студента, уможливорює дистанційне надання освітніх послуг, вчить спілкуватися в інтернетній мережі, формує здатність до неперервної освіти, незважаючи на відстань між членами фейсбукової групи.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, вивчення наукових праць дало змогу уточнити базові поняття дослідження: «фахові компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури» визначено як інтегративні особистісні утворення, які складаються з предметно-галузевих компетентностей і методичних компетентностей та забезпечують ефективне розв'язання професійних завдань; «ІКТ навчання» потрактовано як комп'ютерно орієнтований складник педагогічної технології, що передбачає використання комп'ютера, комп'ютерно орієнтованих засобів навчання і комп'ютерних комунікаційних мереж для розв'язування навчальних завдань; «електронні освітні ресурси» розуміємо як необхідні для створення якісного навчально-методичного контенту матеріали та засоби освітнього призначення, розроблені в електронній формі й представлені на відповідних носіях або розміщені в комп'ютерних мережах. Студіювання і синтез наукових положень дослідників уможливило інтерпретування досвіду використання окремих мережевих ЕОР у процесі фахової підготовки студентів-філологів.

З огляду на важливість ІКТ для формування фахових компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури, у дослідженні з'ясовано стан використання ІКТ у фаховій підготовці бакалаврів і магістрантів української філології Житомирського державного університету імені Івана Франка, розглянуто досвід ефективної роботи студентів-філологів Київського університету імені Бориса Грінченка з інструментарієм ІКТ у контексті фахової освіти. Результати опитування й анкетування студентів ЖДУ імені Івана Франка свідчать про недостатній рівень застосування ІКТ у навчальному процесі закладу вищої освіти, викладачі мають більше уваги приділяти використанню ІКТ у фаховій підготовці філологів, це сприятиме формуванню ключових і фахових компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури.

Емпіричним шляхом підтверджено, що інтеграція засобів ІКТ у традиційну методичку навчання фахових дисциплін майбутніх учителів української мови і літератури сприяє формуванню позитивного ставлення студентів до професійної освіти. За таких умов студенти досягають успіху в навчанні, у них підвищується мотивація до освітнього процесу і до засвоєння навчальних дисциплін. Як переконують проведені спостереження, використання мультимедійного контенту, інтернет-ресурсів стимулює інтерес студентів до опанування спеціальності, допомагає їм зрозуміти фахові питання, самореалізуватися в освітньому процесі, однак недостатній рівень ІКТ-компетентності викладачів дещо сповільнює процес осучаснення фахової підготовки українських філологів.

Установлено, що значний освітній потенціал для фахової підготовки студентів-філологів має блог Центру культури української мови Київського університету імені Бориса Грінченка, оскільки є важливим сучасним інструментом для підтримання нових способів навчання мови, містить доступні електронні ресурси, корисні для фахового зростання майбутніх учителів-словесників, та позитивно впливає на освітню діяльність студентів. Цей блог становить український мовно-інформаційний, тренінговий і комунікативний ресурс, основне призначення якого – забезпечити розв'язання освітніх завдань, зокрема в аспекті формування фахових компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури. Окремо акцентовано на освітньому потенціалі фейсбукової спільноти означеного Центру, що уможливорює максимальне наближення освіти до потреб студента, створення умов для його

продуктивного навчання, спілкування в інтернетній мережі, формування здатності до неперервної освіти, незважаючи на відстань між членами вказаної фейсбукової спільноти.

На основі дослідження можна виділити такі дидактичні особливості мережевих ЕОР (зокрема, блогу й фейсбукової спільноти ЦКУМ), призначених для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури: 1) названі електронні освітні ресурси створюють умови для вдосконалення, покращання інформаційного наповнення освітнього змісту філологічного спрямування; 2) посилюють мотивацію навчання й забезпечують вільний доступ до фахово орієнтованої інформації і комунікації для широкої аудиторії студентів-філологів і зацікавлених користувачів освітніх послуг (учителів-словесників, мовознавців, письменників та ін.); 3) дають змогу перейти від репродуктивної стратегії навчання філологічних дисциплін до консультативної, діалогової, творчої; 4) уможливають розроблення нетрадиційних педагогічних технологій, варіативних методик навчання української мови і літератури на основі використання зазначених ЕОР.

Підсумовуючи, доцільно зазначити, що перспективу мають дослідження питань використання ІКТ у системі мовно-літературної освіти в закладах освіти різних рівнів; організації самостійної роботи студентів-філологів з використанням ІКТ; методики використання електронних освітніх ресурсів для розвитку фахових компетентностей учителів-словесників у процесі післядипломної педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.president.gov.ua/documents/3442013-15402>. Дата звернення: Груд. 21, 2018.
- [2] Termit Kaur Ranjit Singh, and Samli Chan, «Teacher readiness on ict integration in teaching-learning: a malaysian case study». *International Journal of Asian Social Science*, 4 (7), pp. 874-885, 2014.
- [3] Т. О. Яценко, «Інформаційно-комунікаційні технології в системі шкільної літературної освіти: теоретико-методичний огляд», *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*, т. 140, с. 276-279, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: http://lib.iitta.gov.ua/705341/1/Yatsenko_st.pdf. Дата звернення: Груд. 21, 2018.
- [4] Г. Корицька, «Шкільна мовна освіта в умовах розвитку електронного навчального середовища», *E-learning у теорії та практиці навчання суспільно-гуманітарних дисциплін: колективна монографія*, за заг. ред. Г. Р. Корицької, Т. М. Путій, Івано-Франківськ, Україна: Симфонія форте, с. 40-54, 2017.
- [5] Л. М. Златів, «Комп'ютерна лінгводидактика у викладанні мовознавчих дисциплін для студентів-філологів», *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія і педагогіка*, вип. 29, с. 116-120, 2014.
- [6] О. А. Кучерук, С. О. Караман, та О. В. Караман, «Науково-освітні електронні бібліотеки у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників», *Інформаційні технології і засоби навчання*, том 65, №3, с. 152-165, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: file:///E:/Users/admin/Downloads/ITZN_2018_65_3_14.pdf. Дата звернення: Груд. 21, 2018.
- [7] Vuyisile Msila, «Teacher Readiness and Information and Communications Technology (ICT) Use in Classrooms: A South African Case Study». *Creative Education*, 6, pp. 1973-1981, 2015.
- [8] О. М. Горошкіна, С. О. Караман, З. П. Бакум, О. В. Караман, та О. А. Копусь, *Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. посіб.*, за ред. О. М. Горошкіної, С. О. Карамана, Київ, Україна: АКМЕ ГРУП, 250 с., 2015.
- [9] Л. Б. Волошко, «Професійна компетентність студентів як предмет психолого-педагогічного аналізу», *Наука і сучасність*: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, том 48, с. 22-32, 2005.
- [10] Н. В. Морзе, А. Б. Кочарян, «Модель стандарту ІКТ-компетентності викладачів університету в контексті підвищення якості освіти», *Інформаційні технології і засоби навчання*, том 43, вип. 5, с. 27-39, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2014_43_5_5. Дата звернення: Груд. 21, 2018.
- [11] Н. В. Морзе, І. П. Воротникова, «Модель ІКТ компетентності вчителів», *Scientific Journal «Science Rise: Pedagogical Education»*, № 10(6), с.5-9, 2016.
- [12] Г.А. Дегтярьова, «Формування ІКТ-компетентності вчителів-філологів у системі неперервної освіти», *Теорія та методика управління освітою*, №5, с.1-13, 2010. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://tme.uuo.edu.ua/docs/5/11degsue.pdf>. Дата звернення: Груд. 21, 2018.
- [13] О. В. Ключко, «Використання інформаційно-комунікаційних технологій в аграрній освіті», *Вісник Черкаського університету*, № 1, с.84-91, 2016.
- [14] Г.Г.Швачич, В.В.Толстой, Л.М.Петречук, Ю.С.Іващенко, О.А.Гуляєва, О.В. Соболенко, «Сучасні інформаційно-комунікаційні технології», навчальний посібник, Дніпро, Україна: НМетАУ, 230 с., 2017.

- [15] В. Ю. Биков, «Моделі організаційних систем відкритої освіти», монографія, Київ, Україна: Атіка, 683 с., 2009.
- [16] Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України (2012, Жовт. 01). Наказ № 1060, Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1695-12>. Дата звернення: Груд. 21, 2018.
- [17] Інна Хижняк, «Класифікація засобів електронної лінгвометодики для ВНЗ», *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, №3, с.213-222, 2016.
- [18] Jo Shan Fu, «ICT in Education: A Critical Literature Review and Its Implications», *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT)*, vol. 9, Issue 1, pp. 112-125, 2013.

Матеріал надійшов до редакції 15 січня 2019 р.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СРЕДСТВ ИКТ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Кучерук Оксана Анатольевна,

доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры мировой литературы и методик преподавания филологических дисциплин, Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, г. Житомир, Украина,

[ORCID 0000-0002-7040-986X](https://orcid.org/0000-0002-7040-986X)

okucheruk1@ukr.net

Караман Станислав Александрович,

доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой украинского языка Киевского университета имени Бориса Гринченко, г. Киев, Украина,

[ORCID 0000-0003-3186-375X](https://orcid.org/0000-0003-3186-375X)

stanislavkaraman@gmail.com

Караман Ольга Владимировна,

кандидат педагогических наук, профессор, профессор кафедры украинского языка Киевского университета имени Бориса Гринченко, г. Киев, Украина,

[ORCID 0000-0002-5662-4395](https://orcid.org/0000-0002-5662-4395)

olgavkaraman@gmail.com

Винникова Наталия Николаевна,

доктор филологических наук, проректор по научной работе, профессор кафедры украинской литературы и компаративистики Киевского университета имени Бориса Гринченко, г. Киев, Украина,

[ORCID 0000-0002-5162-4150](https://orcid.org/0000-0002-5162-4150)

nmvinnikova@gmail.com

Аннотация. В статье рассмотрена проблема применения средств ИКТ для формирования профессиональных компетентностей у будущих учителей украинского языка и литературы. Обоснована актуальность использования ресурсов электронного обучения в системе профессионального образования студентов-филологов. Уточнена сущность понятия «профессиональные компетентности учителя украинского языка и литературы». На основе анализа работ учёных, синтеза учебно-методических идей, обобщения собственного педагогического опыта, анкетирование студентов выяснено состояние использования ИКТ в профессиональной подготовке бакалавров и магистров украинской филологии, рассмотрен опыт эффективной работы студентов-филологов с инструментарием ИКТ в контексте профессионального образования. Осуществлён анализ практики использования средств электронного обучения для овладения украинской филологией будущими учителями-словесниками. Описаны результаты опроса и анкетирования студентов-филологов касательно активности и эффективности использования средств ИКТ в профессиональной подготовке. Эмпирическим путём подтверждено, что интеграция ИКТ в традиционную методику обучения профессиональных дисциплин будущих учителей украинского языка и литературы позволяет улучшить отношение студентов к профессиональному образованию. Установлено, что значительный образовательный потенциал для профессиональной подготовки студентов-филологов имеет блог Центра культуры украинского языка Киевского университета имени Бориса Гринченко, поскольку является важным современным инструментом для поддержания новых способов обучения языку, содержит электронные ресурсы, полезные для профессионального роста будущих учителей-словесников, и положительно влияет на образовательную деятельность студентов. Отдельно акцентировано на образовательном потенциале фейсбукowego сообщества указанного Центра, что позволяет приблизить профессиональное образование к студенту, помочь ему учиться, общаться в интернетной сети, приобретать способности к непрерывному образованию, несмотря на расстояние между членами этой фейсбуковой группы. Обобщено, что активная деятельность в среде фейсбукowego сообщества Центра развивает навыки критического мышления, коммуникации в виртуальном пространстве,

эмоциональный интеллект, умение обрабатывать, структурировать значительные потоки информации украинскоязычного характера. Определены перспективы исследования проблемы использования ИКТ для профессиональной подготовки учителей украинского языка и литературы.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии; Интернет; профессиональные компетентности учителя украинского языка и литературы; электронные ресурсы; блог Центра культуры украинского языка; фейсбук-сообщество Центра культуры украинского языка.

THE USING OF ICT TOOLS FOR FORMING VOCATIONAL COMPETENCES IN FUTURE TEACHERS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

Oksana A. Kucheruk

doctor of Pedagogical Sciences, PhD, professor, professor department of world literature and methods of teaching philological disciplines, Zhytomyr State University name Ivan Franco, Zhytomyr, Ukraine

ORCID 0000-0002-7040-986X

okucheruk1@ukr.net

Karaman A. Stanislav,

doctor of Pedagogical Sciences, PhD, professor, head of the department of Ukrainian language, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

ORCID 0000-0003-3186-375X

stanislavkaraman@gmail.com

Karaman V. Olga,

PhD of Pedagogical Sciences, professor, professor of the Ukrainian language department, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

ORCID 0000-0002-5662-4395

olgavkaraman@gmail.com

Vinnikova M. Nataliia

Doctor Sciences in Philology, Vice-Rector for Research, professor of the department of Ukrainian literature and comparativistics, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

ORCID 0000-0002-5162-4150

nmvinnikova@gmail.com

Abstract. The article deals with the problem of the use of ICT means for the formation of professional competences of future teachers of the Ukrainian language and literature. The relevance of using e-learning resources in the system of vocational education of students-philologists is investigated. The essence of the concept of "professional competence of the teacher of the Ukrainian language and literature" is specified. The state of the use of ICT in the professional teaching of bachelors and masters of Ukrainian philology based on the analysis of the works of scientists, the synthesis of educational and methodical ideas, the generalization of their own pedagogical experience, questioning of students is determined; the experience of effective work of students of philology with ICT means in the context of vocational education is considered. The analysis of the use of e-learning tools for the mastery of Ukrainian philology by future teachers-speakers is carried out. The results of the survey and questioning of students-philologists concerning the activity and efficiency of using ICT tools in the professional training are described. It is empirically confirmed that the integration of ICT means into the traditional methodology of teaching the professional disciplines to future teachers of the Ukrainian language and literature makes it possible to improve the attitude of students towards vocational education. It is provided that the blog of the Ukrainian Language Cultural Center at Kyiv Borys Hrinchenko University is a significant educational potential for the professional training of students of philology since it is an important modern tool for maintaining new ways of teaching the language and it contains accessible electronic resources that are useful for the professional growth of future language teachers and affects educational activity of students positively. This article focuses on the educational potential of the Facebook community of the mentioned Center which brings professional education closer to the student, helps him to study, communicates in the Internet, and acquires the ability to continuous education despite the distance between the members of this Facebook community. It is generalized that active activities in the environment of the Facebook community of the Center develops the skills of critical thinking, communication in the virtual space, emotional intelligence, ability to process and structure significant information of the Ukrainian-speaking direction. The prospects of research on the use of ICT means for the professional training of the teacher of the Ukrainian language and literature have been determined.

Key words: information and communication technologies; the Internet; professional competences of the teacher of the Ukrainian language and literature; e-learning tools; the blog of the Ukrainian Language Cultural Center; the Facebook community of the Ukrainian Language Cultural Center.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021. [Online]. Available: <https://www.president.gov.ua/documents/3442013-15402>. Accessed on: Decem. 21, 2018. (in Ukrainian).
- [2] Termit Kaur Ranjit Singh, and Samli Chan, «Teacher readiness on ict integration in teaching-learning: a malaysian case study». *International Journal of Asian Social Science*, 4 (7), pp. 874-885, 2014. (in English).
- [3] T. O. Yatsenko, «Information and Communication Technologies in the System of School Literature Education: Theoretical and Methodological Review», *Bulletin of the Chernigiv National Pedagogical University named after, T. G. Shevchenko*, vol. 140, pp. 276-279, 2016. [Online]. Available: http://lib.iitta.gov.ua/705341/1/Yatsenko_st.pdf. Accessed on: Decem. 21, 2018. (in Ukrainian).
- [4] G. Koritskaya, «School Language Education in the Development of the E-Learning Environment», *E-learning in the theory and practice of teaching social and humanitarian disciplines: a collective monograph, for colleges*, ed. G. R. Koritskaya, T. M. Putiy, Ivano-Frankivsk, Ukraine: Forte Symphony, p. 40-54, 2017. (in Ukrainian).
- [5] L. M. Zlatov, «Computer linguistics in teaching linguistic disciplines for students of philology», *Scientific notes of the National University of Ostroh Academy. Series: Psychology and Pedagogy*, vol. 29, pp. 116-120, 2014. (in Ukrainian).
- [6] O. A. Kucheruk, S. O. Karaman, and O. V. Karaman, «Scientific and educational electronic libraries in the professional training of future teachers of language studies», *Information Technologies and Methods of Education*, vol. 65, No. 3, pp.152-165, 2018. [Online]. Available: file:///E:/Users/admin/Downloads/ITZN_2018_65_3_14.pdf. Accessed on: Decem. 21, 2018. (in Ukrainian).
- [7] Vuyisile Msila, «Teacher Readiness and Information and Communications Technology (ICT) Use in Classrooms: A South African Case Study», *Creative Education*, 6, pp. 1973-1981, 2015. (in English).
- [8] O.M. Goroshkina, S.O. Karaman, Z.P. Bakum, A.V. Karaman, and O.A.Kopus, Practice on methodology of teaching linguistic disciplines in high school: teaching. manual, ed. O. M. Goroshkina, S.O. Karamana, Kyiv, Ukraine: AKME GROUP, 250 p., 2015. (in Ukrainian).
- [9] L. B. Voloshko, «Professional competence of students as a subject of psychological and pedagogical analysis», *Science and modernity: Sb. sciences Atyrau National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov*, vol. 48, pp. 22-32, 2005. (in Ukrainian).
- [10] N.V. Morse, A. B. Kocharyan, «Model of the Standard of ICT Competence of Teachers of the University in the Context of Improving the Quality of Education», *Information Technologies and Methods of Education*, vol. 43, № 5, pp. 27-39, 2014. [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2014_43_5_5. Accessed on: Decem. 21, 2018. (in Ukrainian).
- [11] N.V. Morse, I.P.Vorotnikova, «Model of ICT of Teacher Competency», *Scientific Journal «Science Rise: Pedagogical Education»*, № 10 (6), pp. 5-9, 2016. (in Ukrainian).
- [12] H. A. Degtyareva, «Formation of ICT Competence of Teachers-Philologists in the System of Continuous Education», *Theory and Methodology of Education Management*, №5, pp.1-13, 2010. [Online]. Available: <http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11degsue.pdf>. Accessed on: Decem. 21, 2018. (in Ukrainian).
- [13] O. V. Klochko, «The use of information and communication technologies in agrarian education», *Herald of Cherkasy University*, No. 1, pp. 84-91, 2016. (in Ukrainian).
- [14] G. G. Shvachych, V. V. Tolstoy, L. M. Petrushuk, Y. S. Ivaschenko, O. A. Guliaeva, O. V. Sobolenko, «Modern Information and Communication Technologies», *monograph*, Dnipro, Ukraine: NMetAU, 230 p., 2017. (in Ukrainian).
- [15] V.Yu. Bykov, «Models of Organizational Systems of Open Education», monograph, Kyiv, Ukraine: Atika, 683 p., 2009. (in Ukrainian).
- [16] Ministry of Education, Youth and Sports of Ukraine (2012, Oct. 01). The order # 1060, On approval of the regulation on electronic educational resources. [online]. Available: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1695-12>. Accessed on: Decem. 21, 2018. (in Ukrainian).
- [17] Inna Khizhnyak, «Classification of electronic lingomethodics for universities», *Professionalism of the teacher: theoretical and methodical aspects*, №3, pp. 213-222, 2016. (in Ukrainian).
- [18] Jo Shan Fu, «ICT in Education: A Critical Literature Review and Its Implications», *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT)*, vol. 9, Issue 1, pp. 112-125, 2013. (in English).